

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรเป็น Smart Farmer เพื่อเป็นแนวทางพัฒนา การตลาดตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้านการเกษตรของบ้านหนองขอน ตำบลม่วงสามสิบ อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี

Transformational Leadership from Farmers to Smart Farmers to Find Ways
to Develop the Market According to the Agricultural Creative Economy
of Nong Khon Village, Muang Sam Sip District, Ubon Ratchathani

อัญญาณี อดทน^{1*} วลัยพร สุขปลั่ง²

^{1,2}คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Anyanee Odthon^{1*} Walaiporn Sookplung²

^{1,2}Faculty of Business Administration and Management, Ubon Ratchathani Rajabhat University

*Corresponding Author E-mail: Anyanee.O@ubru.ac.th

(Received: April 28, 2020; Accepted: November 27, 2020)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรบ้านหนองขอน ตำบลม่วงสามสิบ อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี เป็น Smart Farmer และ 2) เพื่อหาแนวทางพัฒนาการตลาด ตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้านการเกษตรในบ้านหนองขอน ตำบลม่วงสามสิบ อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ดำเนินการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองขอน จำนวน 52 ราย การประชุมกลุ่มแบบมีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนแนวคิด การเปิดเวทีชุมชน จัดฝึกอบรม ศึกษาดูงาน และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้าด้านวิธีการ โดยวิเคราะห์ สรุปและนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนาความ ผลการศึกษาพบว่า 1) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรเป็น Smart Farmer มีจำนวน 10 ราย มีความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง มีทัศนคติที่ดีต่อการทำเกษตรแบบปลอดภัย เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณสมบัติทั้ง 6 ด้านของการเป็น Smart Farmer คือ ด้านความรู้ในเรื่องการเกษตรที่ทำอยู่ ด้านข้อมูลในการตัดสินใจ ด้านการบริหารจัดการผลผลิตและการตลาด ด้านคุณภาพสินค้าและความปลอดภัยของผู้บริโภค มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีความภาคภูมิใจในอาชีพเกษตรกร 2) แนวทางพัฒนาการตลาดตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ บ้านหนองขอน โดยการนำผลผลิตที่เป็นผักปลอดสารของกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองขอน มาวางจำหน่ายในตลาดอินทรีย์ เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับประทานผักท้องถิ่นปลอดสารที่มีคุณภาพ ปลอดภัย ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ผัก สมุนไพรท้องถิ่น ที่สามารถผลิตได้ในครัวเรือน

เพาะปลูกและดูแลรักษาได้ง่าย มีประโยชน์ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าท้องถิ่นของกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองขอน โดยใช้กลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์ กลยุทธ์ด้านราคา กลยุทธ์ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และกลยุทธ์ส่งเสริมการตลาดสินค้าผักปลอดสาร

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เกษตรกรปราดเปรื่อง เศรษฐกิจสร้างสรรค์

Abstract

This research aimed to 1) study the transformational leadership from farmers in Ban Nong Khon, Muang Sam Sip District, Ubon Ratchathani to smart farmers and 2) guide market development based on the creative economy approach in agriculture in Ban Nong Khon, Muang Sam Sip District, Ubon Ratchathani. The study was conducted by using qualitative research method which was in-depth interviews with 52 Ban Nong Khon farmers, participatory group meeting, exchange ideas, opening of a community forum, training, and study trip. Verify the correctness of the information by used the triangulation method. Analysis, summarization and finding were presented in the descriptive form. The results of the research showed that: 1) there were 10 farmers in the creation of transformational leadership from farmers to smart farmers which ready to change their attitude in term of safe farming. The farmers knew and understood all 6 aspects of being a Smart Farmer included, knowledge of agriculture, Information for decision making, productivity and marketing management, product quality and consumer safety, environmental and society responsibility, pride in the career of farmers, and 2) marketing development guidelines based on the agricultural creative economy of Ban Nong Khon by bring the produce that was organic vegetables of Ban Nong Khon and distribute in the organic market, so that consumers can consume local vegetables that were free of quality substances safe, environmentally conscious by using local knowledge, vegetables, local herbs that can be produced in the household easily to grow and maintain, useful to add value to local product of the Ban Nong Khon farmer group. They also used product strategy, price strategy, distribution channel strategy and marketing strategies to promote organic vegetables.

Keywords: Transformational Leadership, Smart Farmer, Creative Economy

บทนำ

จากสภาพปัญหาในปัจจุบันเกี่ยวกับราคาสินค้าทางการเกษตรตกต่ำ โดยเฉพาะราคาข้าว ซึ่งผลผลิตของเกษตรกรไทยส่วนใหญ่เป็นผลผลิตทางการเกษตรประเภทข้าว และอาชีพส่วนใหญ่ของเกษตรกรไทยเป็นอาชีพทางการเกษตร เช่น ทำนา ทำสวน ทำไร่ ส่งผลกระทบต่อรายได้ในครัวเรือน/ปี ของเกษตรกรลดลงเนื่องจากต้นทุนในการผลิตข้าวสูงขึ้น แต่ราคาขายข้าวเปลือกลดลง ส่งผลให้เกษตรกรขาดทุนในการผลิตข้าวเนื่องจากราคาข้าวเปลือกของไทยส่วนใหญ่จะอิงกับราคาข้าวของตลาดโลก ทั้งกลไกของอุปสงค์และอุปทานของตลาดข้าวในประเทศและตลาดข้าวของโลกที่มีการผันผวนตามสภาพเศรษฐกิจ สภาพภูมิอากาศและฤดูกาลของผลผลิต เป็นต้น ส่งผลให้ภาคการเกษตรของไทยต้องเผชิญกับปัญหาและความท้าทายหลายประการ เช่น การขาดความรู้ของเกษตรกรในการผลิตสินค้าเกษตรที่ได้คุณภาพ มาตรฐานปลอดภัย ปัญหาผลผลิตล้นตลาด ปัญหาต้นทุนการผลิตสูง ปัญหาการขาดเทคโนโลยีทางการเกษตรที่ช่วยลดต้นทุนการผลิต การขาดแคลนนํ้าสําลักกับปัญหาอุทกภัย ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมเนื่องจากการใช้สารเคมีในภาคเกษตรและการเติบโตของเมือง ปัญหาการแทรกแซงราคาสินค้าเกษตรและความท้าทายจากภายนอก เช่น การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ การกีดกันทางการค้าที่รุนแรงขึ้น การเปิดเสรีการค้าสินค้าเกษตร และการเปลี่ยนแปลงของตลาดโลก ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการแข่งขันและความยากจนของเกษตรกรรายย่อย อันนำไปสู่ปัญหาความเหลื่อมล้ำของรายได้ของประเทศในที่สุด (อนุชา ภูมิพันธุ์ภิบาล, 2559) จากปัญหาของเกษตรกรที่ได้กล่าวมาข้างต้นกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2559) ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์ของกรมส่งเสริมการเกษตร พ.ศ. 2560 – 2564 โดยในแผนยุทธศาสตร์นี้มีจุดเน้นที่สำคัญ คือ การใช้เครื่องมือส่งเสริมการเกษตรในการดำเนินงานมองภาพการทำงานที่เชื่อมโยงกัน ทั้งในมิติของพื้นที่ คน สินค้า เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายของงานส่งเสริมการเกษตร คือ เกษตรกรได้รับการพัฒนาให้เป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) และเกษตรแปลงใหญ่ เพื่อพัฒนาผลผลิตสินค้าเกษตรให้เป็นสินค้าที่มีมาตรฐาน มีคุณภาพ ปลอดภัย เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้และสินค้าเกษตรมีคุณภาพ ได้มาตรฐานสามารถแข่งขันได้ อยู่ในยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาเกษตรกร พัฒนาการผลิตสินค้าเกษตร และส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง มีแนวทางการดำเนินงานที่สำคัญ คือ 1) พัฒนาเกษตรกรและองค์กรเกษตรกรได้รับการพัฒนาเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง เกษตรกรรุ่นใหม่ และเกษตรแปลงใหญ่ 2) สินค้าเกษตรมีคุณภาพ 3) ภาคการเกษตรมีความเข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืนบนพื้นฐานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับข้อมูลการพัฒนาเกษตรกรในประเทศไทยให้เป็น Smart Farmer พบว่า ในปี

พ.ศ. 2561 มีเกษตรกรในประเทศไทยที่สามารถพัฒนาให้เป็น Smart Farmer ที่ได้รับการประเมินวิเคราะห์ศักยภาพ ปรับแนวคิดในการทำอาชีพและจัดทำแผนพัฒนาศักยภาพและการผลิต พัฒนาทักษะอาชีพเกษตรกร เชื่อมโยงเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประเมินผลสู่การเป็น Smart Farmer มีจำนวน 197,057 ราย โดยในปี พ.ศ. 2562 – 2564 ประเทศมีแผนพัฒนาทักษะอาชีพเกษตรกรสู่ผู้ประกอบการ เชื่อมโยงเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผู้ประกอบการ เพื่อเพิ่มจำนวนเกษตรกรที่สามารถพัฒนาให้เป็น Smart Farmer จำนวนปีละ 90,000 ราย โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ คาดการณ์ไว้ว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 – 2564 จะมีจำนวนเกษตรกรที่สามารถพัฒนาให้เป็น Smart Farmer จำนวน 467,057 ราย ทั่วประเทศไทย (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2561) สำหรับการพัฒนาศรษฐกิจสร้างสรรค์ในระดับชุมชนจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนชุมชน และการพัฒนาทุนมนุษย์ ซึ่งการพัฒนาทุนชุมชนให้เกิดคุณค่าและมูลค่าทางการตลาดเพื่อสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน ต้องส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเกษตรให้มีทักษะความคิดสร้างสรรค์บนพื้นฐานความรู้ ความชำนาญทางการเกษตร (กนกวรรณ พวงประยงค์, 2561) ซึ่งนักวิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อศึกษาถึงปัญหาของเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า กลุ่มเกษตรกรบ้านหนองขอน ตำบลม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ยังขาดภาวะผู้นำทางการเกษตรที่มีคุณสมบัติของการพัฒนาจากเกษตรกรให้เป็น Smart Farmer เนื่องจากกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองขอนมีพฤติกรรม การทำการเกษตรแบบดั้งเดิม ใช้ปุ๋ยเคมีจำนวนมาก จึงส่งผลกระทบต่อคุณภาพของดิน และสุขภาพของเกษตรกร นักวิจัยจึงเล็งเห็นถึงปัญหาของกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองขอนว่าควรส่งเสริมให้กลุ่มเกษตรกรมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรให้เป็น Smart Farmer

ดังนั้นการพัฒนาเกษตรกรทั่วไปให้เป็น Smart Farmer เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาการตลาดตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ทุกภาคส่วนหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ เกษตรกร หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน ต้องเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุน กระตุ้น ส่งเสริมให้เกิดขึ้นอย่างจริงจังและต่อเนื่อง จากความสำคัญที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการทำวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรเป็น Smart Farmer เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาการตลาดตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของบ้านหนองขอน ตำบลม่วงสามสิบ อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี โดยให้บ้านหนองขอน ตำบลม่วงสามสิบ อำเภอม่วงสามสิบ เป็นพื้นที่เริ่มต้นในการพัฒนาเกษตรกรให้เป็น Smart Farmer

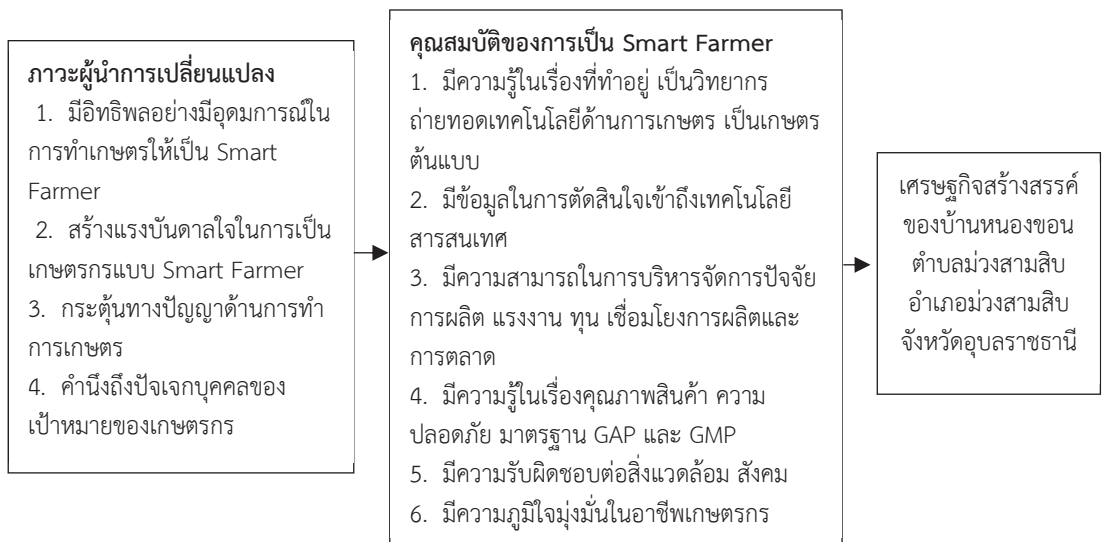
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรบ้านหนองขอน ตำบลม่วงสามสิบ อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี เป็น Smart Farmer

2. เพื่อศึกษาแนวทางพัฒนาการตลาด ตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้านการเกษตร บ้านหนองขอน ตำบลม่วงสามสิบ อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยศึกษาแนวคิดของ รัตติกรณ์ จงวิศาล (2556) ซึ่งภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย 1) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ในการทำเกษตรให้เป็น Smart Farmer 2) สร้างแรงบันดาลใจในการเป็นเกษตรกรแบบ Smart Farmer 3) กระตุ้นทางปัญญาด้านการทำเกษตร 4) คำนึงถึงปัจเจกบุคคลของเป้าหมายของเกษตรกร สำหรับแนวคิดด้านคุณสมบัติของการเป็น Smart Farmer ต้องมีรายได้ทางการเกษตรไม่ต่ำกว่า 180,000 บาท/ครัวเรือน/ปี มีความรู้ในเรื่องที่ทำอยู่ เป็นวิทยากรถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการเกษตร เป็นเกษตรต้นแบบ มีข้อมูลในการตัดสินใจเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ มีความสามารถในการบริหารจัดการปัจจัยการผลิต แรงงาน ทุน เชื่อมโยงการผลิตและการตลาด มีความรู้ในเรื่องคุณภาพสินค้า ความปลอดภัย การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices: GAP) และมาตรฐานการผลิตผลิตภัณฑ์ (Good Manufacturing Practice: GMP) มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และมีความภูมิใจมุ่งมั่นในอาชีพเกษตรกร (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2559) ซึ่งทั้งแนวคิดด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และแนวคิดด้านคุณสมบัติของการเป็น Smart Farmer ล้วนส่งผลให้เกิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ จากการทบทวนแนวคิดข้างต้น สามารถเสนอเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย คือ เกษตรกรหมู่บ้านหนองซอน หมู่ที่ 4 ตำบลม่วงสามสิบ อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีเกษตรกรจำนวน 60 ราย (ประกอบ สีแดง, 2560) กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรเป็น Smart Farmer เพื่อกระตุ้นให้เกิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของบ้านหนองซอน ตำบลม่วงสามสิบ โดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยครั้งนี้ใช้สูตรของ Krejcie & Morgan (1970) ได้จำนวนตัวอย่างเกษตรกร 52 ราย การวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Random Sampling) ขั้นตอนที่ 1 แบ่งแบบชั้นภูมิ (Stratified Sampling) (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2554; สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2554) แบ่งตามพื้นที่การเกษตรในเขตอำเภอม่วงสามสิบ คือ ตำบลม่วงสามสิบ บ้านหนองซอน หมู่ 4 ขั้นตอนที่ 2 สุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับคุณสมบัติของการเป็น Smart Farmer ทั้ง 6 ด้าน คือ 1) ด้านความรู้ในเรื่องที่ทำอยู่ 5 ข้อคำถาม 2) ด้านการมีข้อมูลประกอบการตัดสินใจ 6 ข้อคำถาม 3) ด้านการบริหารจัดการผลผลิตและการตลาด 6 ข้อคำถาม 4) ด้านการสร้างคุณภาพ ความปลอดภัยให้กับสินค้าการเกษตร 4 ข้อคำถาม 5) ด้านความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม 5 ข้อคำถาม และ 6) ด้านความภูมิใจในความเป็นเกษตรกร 6 ข้อคำถาม

แบบทดสอบวัดความรู้ของเกษตรกรเกี่ยวกับการเป็น Smart Farmer จำนวน 10 ข้อ

ตอบถูกได้ 1 คะแนน ตอบผิด ได้ 0 คะแนน และผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการวัดระดับความรู้ของเกษตรกรเกี่ยวกับการเป็น Smart Farmer ของเกษตรกรบ้านหนองซอน แบ่งเป็น 3 ระดับ (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2554)

8 – 10 คะแนน	ระดับความรู้อยู่ในเกณฑ์สูง
5 – 7 คะแนน	ระดับความรู้อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง
1 – 4 คะแนน	ระดับความรู้อยู่ในเกณฑ์น้อย

แบบวัดทัศนคติของเกษตรกรเกี่ยวกับการเป็น Smart Farmer ของเกษตรกรบ้านหนองซอน จำนวน 20 ข้อ คะแนนรวม 60 คะแนน ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการให้คะแนนระดับความคิดเห็นดังนี้ (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2554)

เห็นด้วย	3 คะแนน
ไม่แน่ใจ	2 คะแนน
ไม่เห็นด้วย	1 คะแนน

เกณฑ์ในการวัดทัศนคติของเกษตรกรเกี่ยวกับการเป็น Smart Farmer แบ่งเป็น 3 ระดับ (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2554)

40 – 60 คะแนน	ระดับทัศนคติอยู่ในเกณฑ์ดี
20 – 39 คะแนน	ระดับทัศนคติอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง
0 – 19 คะแนน	ระดับทัศนคติอยู่ในเกณฑ์ไม่ดี

แบบวัดพฤติกรรมของเกษตรกรเกี่ยวกับการทำการเกษตรเพื่อพัฒนาให้เป็น Smart Farmer ของเกษตรกรบ้านหนองซอน จำนวน 25 ข้อ คะแนนรวม 75 คะแนน ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการให้คะแนน ดังนี้ (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2554)

ปฏิบัติทุกครั้ง	3 คะแนน
ปฏิบัติบางครั้ง	2 คะแนน
ไม่ปฏิบัติเลย	1 คะแนน

เกณฑ์ในการวัดพฤติกรรมของเกษตรกรเกี่ยวกับการทำการเกษตรเพื่อพัฒนาให้เป็น Smart Farmer แบ่งเป็น 3 ระดับ (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2554)

60 คะแนนขึ้นไป	ระดับพฤติกรรมอยู่ในเกณฑ์ดี
37 - 59 คะแนน	ระดับพฤติกรรมอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 36 คะแนน	ระดับพฤติกรรมอยู่ในเกณฑ์ไม่ดี

ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) เพื่อประเมินภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรเป็น Smart Farmer มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ มีค่าเท่ากับ .924 และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเพื่อวัดทัศนคติของเกษตรกรเกี่ยวกับการเป็น Smart Farmer มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ มีค่าเท่ากับ .875 ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเพื่อวัดพฤติกรรมของเกษตรกรเกี่ยวกับการทำการเกษตรเพื่อพัฒนาให้เป็น Smart Farmer มีค่าเท่ากับ .958

วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยได้แบ่งวิธีการดำเนินการวิจัย เป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วยกิจกรรม คือ 1) ลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองซอน และวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหาพร้อมกับกลุ่มเกษตรกรในการพัฒนาให้เกษตรกรเป็น Smart Farmer 2) จัดเวทีชี้แจงให้เกษตรกรทราบถึงวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย ประโยชน์ของงานวิจัย และ 3) จัดประชุมร่วมกันกำหนดลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรให้เป็น Smart Farmer

ระยะที่ 2 พัฒนาเครื่องมือในการวิจัยและเก็บข้อมูล ประกอบด้วยกิจกรรม คือ 1) จัดประชุมเพื่อออกแบบเครื่องมือในการวิจัย 2) ฝึกอบรมวิธีการเก็บข้อมูล 3) ลงพื้นที่เก็บข้อมูล

โดยทีมวิจัยที่เป็นนักวิชาการและนักวิจัยในท้องถิ่น 4) จัดเวทีเพื่อรวบรวมและเรียบเรียง วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน 5) จัดเวทีคืนข้อมูลเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล 6) จัดกระบวนการเติมเต็มศักยภาพเพื่อให้เกิดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรเป็น Smart Farmer เพื่อกระตุ้นให้เกิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของบ้านหนองขอน และ 7) ศึกษาเส้นทางดูงานของกลุ่มเกษตรกรที่เป็น Smart Farmer

ระยะที่ 3 ระยะปฏิบัติการรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง สรุปผลการศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และประเมินผลรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้หลักการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของแหล่งข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม จากการจัดเวทีมาจัดหมวดหมู่และเรียบเรียงตามประเด็นที่กำหนดไว้ในแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยได้ทำการวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ทีมวิจัยได้ฝึกการรวบรวมข้อมูล หลังจากนั้นทีมวิจัยได้มีการจัดประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อร่วมกันตีความจากข้อมูลที่เก็บได้ และวิเคราะห์ข้อมูล โดยอาศัยแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย

จากการศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรเป็น Smart Farmer เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาการตลาดตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของบ้านหนองขอน ตำบลม่วงสามสิบ อําเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตพฤติกรรม การเปลี่ยนแปลงด้านการทำการเกษตร ผลการวิจัยมีดังนี้

1. ผลการศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรเป็น Smart Farmer พบว่า พฤติกรรมของเกษตรกรที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรเป็น Smart Farmer มีจำนวน 10 ราย ที่มีรายได้ไม่ต่ำกว่า 180,000 บาท/ครัวเรือน/ปี ได้แก่ 1) นางบุญตา กำพุธ 2) นายบัวสี ยืนทน 3) นายบุญส่ง สู้หา 4) นายประคอง สีแดง 5) นายสมเพชร ล่วงศา 6) นางวันเพ็ญ เสงไธสง 7) นายประสิทธิ์ นิยมชาติ 8) นางจรรยา สีแดง 9) นายประพันธ์ อนุสนธิ์ และ 10) นางบุญมี แก้วภาพ ซึ่งมีลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรเป็น Smart Farmer คือ มีการวางแผนการใช้ปัจจัยการผลิตด้านการเกษตร ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับราคาผลผลิตทางการเกษตร ไม่ใช่ว่าหาหญ้าในการทำการเกษตร สามารถคำนวณวิเคราะห์หาต้นทุนในการผลิตข้าว/ไร่ เริ่มทำการเกษตรที่มีรูปแบบการเกษตรแบบปลอดภัยทั้งต่อผู้บริโภคและเกษตรกร ลดต้นทุนการผลิตโดยใช้ปุ๋ยคอก หรือปุ๋ยพืชสด ถ่ายทอดความรู้เบื้องต้นในการทำการเกษตรที่ปลอดภัยให้แก่เกษตรกรรายอื่น ๆ ที่มี

ความสนใจในการทำการเกษตรปลอดภัย มีการปรับเปลี่ยนช่วงเวลาการปลูกข้าว การเก็บเกี่ยวข้าว ให้เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง มีการจัดบันทึกรายรับ รายจ่าย มีการปลูกพืชทดแทน หลังจากหมดช่วงฤดูกาลทำนาเพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับเกษตรกร เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนทุกครั้ง เกี่ยวกับงานสาธารณประโยชน์ของชุมชน มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบำรุงแร่ธาตุไนโตรเจน ให้กับดิน โดยเริ่มนำปุ๋ยคอก และถั่วพรีมาปลูกหลังฤดูกาลการทำนาเพื่อเพิ่มธาตุไนโตรเจนให้กับดิน ใช้งานอินเทอร์เน็ทผ่านอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อสืบค้นข้อมูลทางการเกษตรได้ เลิกการเผาตอซัง ฟางข้าว ในแปลงนา เป็นผู้นำกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองขอนในการนำสินค้าพืชผักสวนครัวต่าง ๆ ที่ปลอดสาร มาจัดจำหน่ายให้กับผู้บริโภคโดยตรง จากการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับคุณสมบัติของการเป็น Smart Farmer ทั้ง 6 ด้าน พบว่า พฤติกรรมของเกษตรกรทั้ง 10 ราย มีความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง มีทัศนคติที่ดีต่อการทำเกษตรแบบปลอดภัย เกษตรกรมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับ คุณสมบัติทั้ง 6 ด้านของการเป็น Smart Farmer มีภาวะผู้นำในการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านอุดมการณ์ แรงบันดาลใจจากเกษตรกรต้นแบบของชุมชนอื่นที่ประสบความสำเร็จในการทำเกษตรปลอดสาร ซึ่งเกษตรกรทั้ง 10 ราย สามารถพัฒนาเป็น Smart Farmer ได้ โดยเกษตรกรบ้านหนองขอน ส่วนใหญ่มีระดับพฤติกรรมการพัฒนาให้เป็น Smart Farmer อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 55.31 รองลงมา คือ ระดับพฤติกรรมการพัฒนาให้เป็น Smart Farmer อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ 24.24 และระดับพฤติกรรมการพัฒนาให้เป็น Smart Farmer อยู่ในระดับไม่ดี คิดเป็นร้อยละ 20.45 สำหรับทัศนคติของเกษตรกรเกี่ยวกับการเป็น Smart Farmer ของเกษตรกรบ้านหนองขอนอยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ 48.48

2. เกิดการรวมกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองขอน พบว่า ผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองขอนทั้ง 10 ราย ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดโครงสร้างกลุ่มเพื่อการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการ ประกอบด้วย ประธานกลุ่ม รองประธานกลุ่ม มีการแบ่งการดำเนินงานเพื่อให้ง่ายต่อการบริหารจัดการกลุ่ม โดยแบ่งแยกออกเป็น 4 ฝ่าย ประกอบด้วย ฝ่ายบริหาร ฝ่ายบัญชีและการเงิน ฝ่ายการตลาด ฝ่ายผลิตและตรวจสอบคุณภาพ มีจำนวนสมาชิกของกลุ่ม 20 ราย ดูแลและรับผิดชอบงานในฝ่ายที่ตนเองได้รับผิดชอบเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม วิสัยทัศน์ของกลุ่ม คือ ผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย มีคุณภาพ เป็นที่ต้องการของตลาด ราคามีความเหมาะสม สร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรสู่ความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองขอน วัตถุประสงค์ของกลุ่ม คือ เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้เสริมจากการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย เพื่อให้เกษตรกรบ้านหนองขอนมีสุขภาพที่ดีจากการเพาะปลูกสินค้าเกษตรที่ปลอดภัย ลดการใช้สารเคมีในการเพาะปลูกพืช เพื่อกะตุ้นและส่งเสริมให้เกิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้านการเกษตรในบ้านหนองขอน รายได้ของกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองขอนที่ได้จากการปลูกผักปลอดสาร โดยประมาณ 10,000 - 20,000 บาท/เดือน

3. แนวทางการส่งเสริม สนับสนุนให้เกษตรกรเป็น Smart Farmer ของบ้านหนองขอน มีดังนี้

3.1 กระตุ้นและส่งเสริมอาชีพการเกษตรให้เกษตรกร สามารถขายผลผลิตทางการเกษตร ได้ราคาที่ดี และสินค้าการเกษตรผลิตได้คุณภาพ มีมาตรฐาน ปลอดภัยทั้งผู้บริโภคและผู้ผลิต ลดต้นทุนการผลิตสินค้าการเกษตร ส่งเสริมด้านการตลาดของสินค้าการเกษตร เพื่อเพิ่มรายได้รวมทางการเกษตรไม่ต่ำกว่า 180,000 บาท/ครัวเรือน/ปี

3.2 ภาครัฐและภาคเอกชนสนับสนุนการเปิดตลาดสินค้าเกษตรปลอดภัย หรือตลาดสีเขียวให้มีกลุ่มลูกค้าเพิ่มจำนวนมากขึ้น

3.3 ส่งเสริมให้เกษตรกรบ้านหนองขอน นำความรู้ในการผลิตสินค้าการเกษตรที่ตนเองมีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการผลิต นำความรู้มาถ่ายทอด ให้คำแนะนำ คำปรึกษา แก่เกษตรกรรายอื่น ๆ เช่น นักปราชญ์ดินของบ้านหนองขอน เกษตรกรนายบัวสี ยืนทน เป็นต้น

3.4 ส่งเสริมและขอความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอ ม่วงสามสิบเพื่อเข้าร่วมในโครงการพัฒนาพื้นที่การเกษตรอินทรีย์เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้เชิงเกษตรอินทรีย์

3.5 จัดฝึกอบรมการใช้เทคโนโลยีข้อมูลพื้นฐานทางการเกษตร โดยให้เกษตรกรสามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับการเกษตรผ่านทางอินเทอร์เน็ต

3.6 ส่งเสริมให้เกษตรกรบ้านหนองขอนทำบัญชีครัวเรือนเพื่อวางแผนด้านการเงิน มีการบันทึกข้อมูลการผลิต การเก็บเกี่ยว และการจำหน่ายสินค้าเกษตรของครัวเรือน

3.7 สนับสนุนให้เกษตรกรบ้านหนองขอน มีการปรับเปลี่ยนช่วงเวลาการปลูก การเก็บเกี่ยวสินค้าการเกษตรให้มีความเหมาะสม

3.8 ส่งเสริมให้เกษตรกรบ้านหนองขอนมีความสามารถเชื่อมโยงการผลิตและการตลาด เพื่อให้ขายผลผลิตได้

3.9 ส่งเสริมให้เกษตรกรบ้านหนองขอนมีการจัดการของเหลือจากการผลิตที่มีประสิทธิภาพ โดยให้เกษตรกรบ้านหนองขอนนำของเหลือจากการผลิตทางการเกษตรมาทำปุ๋ยหมักหรือพลังงานชีวภาพ

3.10 มีการจัดฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี และกระบวนการผลิตที่ได้มาตรฐาน

4. ปัญหาและอุปสรรคของการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรเป็น Smart Farmer ของบ้านหนองขอน ตำบลม่วงสามสิบ อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า คุณสมบัติของเกษตรกรที่เป็น Smart Farmer ปัจจุบันด้านรายได้ของเกษตรกรต้องไม่น้อยกว่า 180,000 บาท/ครัวเรือน/ปี

ถือได้ว่าเป็นคุณสมบัติของเกษตรกรที่เป็น Smart Farmer ที่ทำได้ค่อนข้างยาก เนื่องจากเกษตรกรบ้านหนองขอนส่วนใหญ่มีรายได้น้อยกว่า 180,000 บาท/ครัวเรือน/ปี สาเหตุของปัญหาเกิดจากราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ การกำหนดราคารับซื้อข้าวเปลือกของโรงสีข้าวในท้องถิ่น ล้วนส่งผลต่อรายได้ของเกษตรกร ปัญหาภัยแล้ง ภัยน้ำท่วม ปัญหาสภาพดินที่ไม่มีความอุดมสมบูรณ์ และปัญหาภาระหนี้สินครัวเรือนของเกษตรกร โดยนางบุญตา กำพุธ (2561) ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรเป็น Smart Farmer ไว้ว่า “ส่วนใหญ่เกษตรกรบ้านหนองขอนยังมีความเชื่อ และค่านิยมในการทำการเกษตรแบบใช้สารเคมี เนื่องจากเกษตรกรบ้านหนองขอนต้องการผลผลิตข้าวที่ได้ปริมาณจำนวนมาก ผลผลิตต่อไร่สูง เพื่อนำมาจำหน่ายให้กับโรงสีข้าวในท้องถิ่น ทำให้เกษตรกรบ้านหนองขอนส่วนหนึ่งขาดความสนใจในเรื่องความปลอดภัยของผู้บริโภค”

5. แนวทางพัฒนาการตลาด ตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้านการเกษตรบ้านหนองขอน ตำบลม่วงสามสิบ อำเภอวังสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า กลุ่มเกษตรกรบ้านหนองขอนโดยผู้นำกลุ่มที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรเป็น Smart Farmer ของบ้านหนองขอน ทั้ง 10 ราย ได้เสนอแนวทางการผลิตผักท้องถิ่นปลอดภัย เนืองด้วยเป็นการลงทุนที่ไม่สูงมาก และเป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทำการเกษตรแบบปลอดภัยปรับเปลี่ยนทัศนคติของสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองขอนให้หันมาสนใจทำการเกษตรแบบปลอดภัย ลดการใช้สารเคมี โดยกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองขอนได้พัฒนาการตลาดตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ผัก สมุนไพรท้องถิ่น ที่สามารถผลิตได้ในครัวเรือน สมุนไพรในท้องถิ่นล้วนมีสรรพคุณ ประโยชน์มากมายให้กับผู้บริโภค สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าท้องถิ่นของกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองขอน โดยหัวหน้ากลุ่มเกษตรกรบ้านหนองขอน คือ นายประคอง สีแดง และนายบัวสี ยืนทน ได้ส่งเสริมและพัฒนากลุ่มเกษตรกรบ้านหนองขอนให้เข้าร่วมโครงการเกษตรปลอดภัยบ้านหนองขอน จากเดิมมีสมาชิกเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ 20 ราย เพิ่มจำนวนสมาชิกเป็น 30 ราย ที่ให้ความร่วมมือและทำการเกษตรปลอดภัย ส่งผลให้กลุ่มเกษตรกรบ้านหนองขอนมีผลผลิตจากการปลูกผักปลอดภัยเพิ่มขึ้น ซึ่งในปี พ.ศ. 2562 ยอดจำหน่ายของกลุ่มเกษตรกร มีรายได้ 10,000 - 20,000 บาท ต่อเดือน ซึ่งแนวทางพัฒนาการตลาดตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้านการเกษตรในบ้านหนองขอน มีดังนี้

5.1 กลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์ กลุ่มเกษตรกรบ้านหนองขอนมีการควบคุมคุณภาพของสินค้าเกษตรปลอดภัย การออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้ดูสะอาด สวยงาม แต่ใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติ เช่น ใบตอง ดอก ไม้ไผ่ เป็นต้น ผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยที่หลากหลาย ตรงตามความต้องการของ

กลุ่มผู้บริโภคทั้งกลุ่มลูกค้าในเมือง และกลุ่มลูกค้าในท้องถิ่น มีการแปรรูปสินค้าเกษตรปลอดภัย เช่น ขนมขบเคี้ยว อาหารว่าง ผลิตภัณฑ์สมุนไพร น้ำดื่มสมุนไพรเพื่อสุขภาพ มะม่วงแผ่น เป็นต้น

5.2 กลยุทธ์ด้านราคา สินค้าเกษตรปลอดภัยที่เป็นประเภทผักท้องถิ่น กำหนดราคาเริ่มต้น ตั้งแต่ราคา 10 บาท ถึง 30 บาท การกำหนดราคาสินค้าเกษตรปลอดภัยจะคำนึงถึงรายได้ของผู้บริโภคตั้งแต่รายได้น้อย รายได้ปานกลาง และรายได้สูง

5.3 กลยุทธ์ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย กลุ่มเกษตรกรบ้านหนองขอนได้ทดลองตลาดสินค้าเกษตรปลอดภัย โดยนำสินค้ามาวางจำหน่ายในห้างศูนย์ทาวเวอร์ ซึ่งได้รับการตอบรับจากลูกค้าที่สนใจบริโภคผักปลอดสาร นำสินค้าไปวางจัดจำหน่ายร่วมกับเครือข่ายเกษตรปลอดภัย เกษตรอินทรีย์ ทั้งของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน

5.4 กลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการตลาด เข้าร่วมเครือข่ายเกษตรปลอดภัย หรือเข้าร่วมโครงการตลาดสีเขียว เพื่อส่งเสริมด้านการตลาดสินค้าของกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองขอนให้ลูกค้าเป็นที่รู้จัก กลุ่มเกษตรกรจัดทำบัตรสะสม “กินดี เพื่อสุขภาพดี” ให้กับลูกค้าเพื่อให้ลูกค้าสะสมการซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัยจากกลุ่มเกษตรกร

สรุปการวิจัย

สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรเป็น Smart Farmer พบว่า พฤติกรรมของเกษตรกรที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรเป็น Smart Farmer มีจำนวน 10 ราย ที่มีรายได้ไม่ต่ำกว่า 180,000 บาท/ครัวเรือน/ปี พบว่าเกษตรกรทั้ง 10 ราย มีความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง มีทัศนคติที่ดีต่อการทำเกษตรแบบปลอดภัย เกษตรกรมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณสมบัติทั้ง 6 ด้านของการเป็น Smart Farmer มีภาวะผู้นำในการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านอุดมการณ์ และแรงบันดาลใจจากเกษตรกรต้นแบบของชุมชนอื่นที่ประสบความสำเร็จในการทำเกษตรปลอดภัย ส่งเสริมและพัฒนาความรู้ด้านการเกษตร คำนึงถึงเป้าหมายของเกษตรกรแต่ละราย จากการศึกษาวิจัยของ เจษฎา นิตยจาร (2560) พบว่า การพัฒนาเกษตรกรผู้ผลิตข้าวโพดหวานในพื้นที่ฟาร์มขนาดเล็กให้เป็น Smart Farmers ต้องเพิ่มความรู้พื้นฐาน เครื่องมือช่วยคิดและจับวัดต่าง ๆ ที่จำเป็นให้แก่เกษตรกรและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดศักยภาพที่สามารถปรับปรุงกระบวนการผลิตที่ดีกว่าได้อย่างต่อเนื่องเกิดเป็นแนวทางปฏิบัติที่ดีและยั่งยืน โดยการสร้างกระบวนการผลิตข้าวโพดหวานที่เหมาะสมในพื้นที่ฟาร์มขนาดเล็กที่สามารถผลิต การจัดการและควบคุมความเสี่ยงต่าง ๆ เช่น ต้นทุน คุณภาพ ปริมาณ และเวลา กระบวนการผลิตต้องนำไปใช้ปฏิบัติได้จริงในสภาวะแวดล้อมเป้าหมายที่หลากหลาย แม่นยำ ความสามารถในการผลิตซ้ำ ความสามารถ

ผลิตของเกษตรกรทุกรายพร้อมคู่มือแนวทางปฏิบัติ และงานวิจัยของ พฤติพร จินา และคณะ (2561) พบว่า รูปแบบชีวิตวิถีทางเลือกและการพึ่งตนเองเพื่อความยั่งยืนของเกษตรกรรุ่นใหม่ในจังหวัดลำพูน มีการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกร จัดกิจกรรมปรับแนวคิดในการทำการเกษตรแบบอินทรีย์ เกษตรปลอดภัย การทำงานเพื่อสังคม พัฒนาทั้งด้านจิตใจ ความคิด การผลิต การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อให้เกิดกิจกรรมการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ประสบการณ์ ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาตลาด จากงานวิจัยที่ได้กล่าวมาข้างต้น พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรเป็น Smart Farmer คือ ผู้นำทางการเกษตรต้องมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง พร้อมปรับเปลี่ยนอุดมการณ์ในการทำเกษตรให้เป็น Smart Farmer สร้างแรงบันดาลใจภาวะผู้นำต้นแบบการเปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำที่มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง พัฒนาทักษะทางการเกษตรที่ทันสมัย การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิต แลกเปลี่ยนและยอมรับเป้าหมายของเกษตรกรแต่ละรายที่มีความแตกต่างกันบนพื้นฐานของการศึกษา รายได้ต่อครัวเรือน ภาระหนี้สินต่อครัวเรือน ปัจจัยพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจ และแนวโน้มความต้องการของตลาดสินค้าการเกษตร

2. เกิดการรวมกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองซอน มีการจัดโครงสร้างกลุ่มเพื่อการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการ กระบวนการทำงานของกลุ่ม มีการประชุมกลุ่มเพื่อวางแผนการผลิต แผนการตลาด มีการประชุมกลุ่มเพื่อติดตาม ตรวจสอบการทำงานของกลุ่ม สรุปผลการดำเนินงานของกลุ่ม และนำข้อเสนอแนะจากผลการดำเนินงานของกลุ่มที่ผ่านมาปรับปรุง และแก้ไขการทำงานของกลุ่มให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิมุกต์ สมชอบ และคณะ (2558) พบว่า เกิดการรวมกลุ่มของเกษตรกรที่ปลูกข้าวหอมทุ่งเป็นวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกข้าวหอมทุ่งให้เป็นรูปธรรม มีโครงสร้างกลุ่มที่ชัดเจน และกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่มอย่างเป็นทางการ กำหนดข้อตกลงของสมาชิกในกลุ่ม สำหรับกลยุทธ์การตลาดด้านผลิตภัณฑ์ 3 แนวทาง คือ เพิ่มผลผลิต รักษาคุณภาพของพันธุ์ข้าว และแนวทางการแปรรูปสินค้า จากงานวิจัยที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยพบว่า การกำหนดวิสัยทัศน์ และวัตถุประสงค์ของกลุ่มต้องสอดคล้องกัน และสื่อสารให้สมาชิกในกลุ่มเกิดความเข้าใจตรงกันเพื่อประโยชน์ของสมาชิกในกลุ่ม

3. แนวทางการส่งเสริม สนับสนุนให้เกษตรกรเป็น Smart Farmer ของบ้านหนองซอน คือ กระตุ้นและส่งเสริมอาชีพการเกษตรให้เกษตรกรสามารถขายผลผลิตทางการเกษตรได้ราคาที่ดี และสินค้าการเกษตรผลิตได้คุณภาพ มีมาตรฐาน ปลอดภัยทั้งผู้บริโภคและผู้ผลิต ลดต้นทุนการผลิตสินค้าการเกษตร ส่งเสริมด้านการตลาดของสินค้าการเกษตร เพื่อเพิ่มรายได้รวมทางการเกษตรไม่ต่ำกว่า 180,000 บาท/ครัวเรือน/ปี ภาครัฐและภาคเอกชนสนับสนุนการเปิดตลาดสินค้าเกษตรปลอดภัยหรือตลาดสีเขียวให้มีกลุ่มลูกค้าเพิ่มจำนวนมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนกฤต คงเมือง และคณะ (2561) พบว่า รูปแบบการทำเกษตรของกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ จังหวัดมหาสารคามมี

2 แบบ คือ การทำเกษตรแบบอินทรีย์ และเกษตรแบบปลอดภัย ซึ่งอยู่ในระยะปรับเปลี่ยนยังไม่ได้รับมาตรฐานอินทรีย์ แต่ได้รับมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี เกษตรกรมีการวางแผนด้านการตลาดและมีรายได้เสริมนอกภาคการเกษตรเข้ามาช่วยในการใช้จ่ายครัวเรือน จากงานวิจัยที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยพบว่า การเพิ่มรายได้รวมทางการเกษตรไม่ต่ำกว่า 180,000 บาท/ครัวเรือน/ปี ต้องลดภาระหนี้สินภาคครัวเรือนของเกษตรกร และเพิ่มรายได้จากราคาผลผลิตทางการเกษตร การปลูกพืชหมุนเวียน พืชที่มีราคาและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่การเกษตรของชุมชน การแปรรูปสินค้าการเกษตรเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มอย่างสร้างสรรค์

4. แนวทางพัฒนาการตลาด ตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้านการเกษตร บ้านหนองขอน ตำบลม่วงสามสิบ อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้กลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์ กลยุทธ์ด้านราคา กลยุทธ์ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และกลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการตลาด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุชาติ จรประดิษฐ์ อติลา พงศ์ยี่หล้า และเสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2557) พบว่า เมื่อจำแนกตามกลุ่มสินค้าทั้งประเภทอุปโภคและบริโภคของการใช้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้านความยากต่อการลอกเลียนแบบ มีผลทางตรงต่อความสำเร็จทางการตลาด ส่วนความมีเอกลักษณ์ของสินค้า และด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นมีผลทางอ้อมต่อความสำเร็จทางการตลาด และยังพบว่าสำหรับสินค้าอุปโภค ด้านการขายได้ราคายังมีผลทางตรงต่อความสำเร็จทางการตลาด และงานวิจัยของ สวรรค์ ลาชุมเหล็ก (2556) พบว่า องค์ความรู้การปลูกผักอินทรีย์เพื่อขยายผลสู่เกษตรกรรุ่นใหม่ บ้านอุบราช บ้านโนนตาล ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เป็นองค์ความรู้เฉพาะของเกษตรกร เช่น องค์ความรู้การปลูกมะเขือเปราะ ถั่วฝักยาว ข่า พริก ถั่วลิสง มะละกอ แตงกวา กะหล่ำดอก ผักชี เป็นต้น แหล่งจำหน่ายผลผลิตที่ตลาดนัดสีเขียว ตลาดเขียวโรงพยาบาล ตลาดเขียวบ้านโนนศรีสวัสดิ์ ตลาดเกษตร ตลาดโกสุ่ม ตลาดวัดน้อยท่าสองคอน จากงานวิจัยที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าการพัฒนาตลาดตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์สามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ผัก สมุนไพรในท้องถิ่นที่รักษาโรคต่าง ๆ สามารถนำมาต่อยอดและใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในระดับชุมชนท้องถิ่นได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

กลุ่มเกษตรกรตำบลต่าง ๆ สามารถประยุกต์และกำหนดแนวทางพัฒนาการตลาดตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ กระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชน ส่งเสริมให้เกษตรกรมีภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรเป็น Smart Farmer ส่งเสริมให้เกิดการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเกษตร โดยมีตัวชี้วัดทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ให้ความรู้และฝึกฝนทักษะทางการเกษตรสมัยใหม่ การนำ

เทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้เกษตรกรได้ใช้ประโยชน์จากข้อมูลได้ถูกต้อง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งถัดไป

1. ควรศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาเกษตรกรให้เป็น Smart Farmer
2. ควรศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหของเกษตรกรในการพัฒนาเกษตรกรให้เป็น Smart Farmer ในแต่ละพื้นที่ชุมชนทางการเกษตรอื่น ๆ ที่มีความแตกต่างจากงานวิจัยนี้

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ พวงประยงค์. (2561). บทบาทของเศรษฐกิจสร้างสรรค์และพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนาระดับวิสาหกิจชุมชนไทย. วารสารพัฒนศาสตร์, 1(1), 220-252.
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2559). แผนยุทธศาสตร์กรมส่งเสริมการเกษตร พ.ศ. 2560–2564. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2561). การพัฒนา Smart Farmer ตามนโยบาย ต่อ เต็ม แต่ง. สืบค้นเมื่อ 19 ธันวาคม 2561 จาก <https://ssnet.doae.go.th/wp-content/Smart-Farmer.pdf>.
- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2554). การวิเคราะห์สถิติ สถิติสำหรับการบริหารและวิจัย. (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เจษฎา นิตยาจารย์. (2560). การพัฒนาเกษตรกรผู้ผลิตข้าวโพดหวานในพื้นที่ฟาร์มขนาดเล็กให้เป็น Smart Farmers. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.).
- ชนกฤต คงเมือง และคณะ. (2561). การพัฒนาศักยภาพการผลิตและการจัดการผลผลิตของเครือข่ายเกษตรกรรุ่นใหม่ กรณีศึกษากลุ่มยังสมาร์ทฟาร์มเมอร์ จังหวัดมหาสารคาม. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.).
- บุญตา กำพุธ. (2561). เกษตรกรบ้านหนองซอน. ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 4 ตำบลม่วงสามสิบ อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์. 23 ธันวาคม 2561.
- ประคอง สีแดง. (2560). ผู้ใหญ่บ้านหนองซอน. ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 4 ตำบลม่วงสามสิบ อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์. 18 มกราคม 2560.
- พฤติพร จินา และคณะ. (2561). รูปแบบชีวิตวิถีทางเลือกและการพึ่งตนเองเพื่อความยั่งยืนของเกษตรกรรุ่นใหม่ในจังหวัดลำพูน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

- พิมุกต์ สมชอบ และคณะ. (2558). การเพิ่มศักยภาพการบริหารจัดการกลุ่มและการตลาดของธุรกิจชุมชนข้าวหอมทุ่ง เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นบ้านหัวดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2556). ภาวะผู้นำ ทฤษฎี และแนวทางสู่การพัฒนา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สวรรณค์ ลาชุมเหล็ก. (2556). ศึกษาองค์ความรู้การปลูกผักอินทรีย์เพื่อขยายผลสู่เกษตรกรรุ่นใหม่ บ้านอุปราข บ้านโนนตาล ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- สุชาติ จรประดิษฐ์ อติลล่ำ พงศ์ยี่หล้า และเสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. (2557). อิทธิพลของการใช้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ปัจจัยขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์และคุณลักษณะของผู้ประกอบการที่มีต่อความสำเร็จทางการตลาดของสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ระดับ 5 ดาว ในประเทศไทย. วารสารสุทธิปริทัศน์, 28(88), 170-195.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2554). ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: สามลดา.
- อนุชา ภูริพันธุ์ภิญโญ. (2559). รายงานการวิจัยผลกระทบการส่งออกสินค้าเกษตรที่มีต่อรายได้และการจ้างงานในระบบเศรษฐกิจไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.